

*Мігущенко Ю.В.,
к.е.н., старший науковий співробітник,
Регіональний філіал Національного інституту
стратегічних досліджень у м. Львів*

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Прикордонні райони західних регіонів України володіють значним туристично-рекреаційним та природно-ресурсним потенціалом. Дослідження передумов визначення розвитку туризму та рекреації як пріоритетного напрямку економічної та інвестиційної діяльності у прикордонних територіях західних регіонів України виявили і перешкоди ефективному використанню туристично-рекреаційного потенціалу. У статті обґрунтовано механізми та заходи, спрямовані на удосконалення стратегічного програмування, покращення рекламно-інформаційного, кадрового, фінансового забезпечення розвитку туристично-рекреаційної сфери прикордонних територій Західної України, запропоновано економічні стимули щодо розвитку туризму та рекреації.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал, проблеми та перешкоди використання туристичного потенціалу, прикордонні західні регіони України.

Постановка проблеми. Західні регіони України, зокрема прикордонні території, володіють унікальними туристично-рекреаційними, природними ресурсами та багатою екосистемою, відтак володіють ресурсним потенціалом для розвитку туризму й рекреації, що на сьогодні використовується в незначній мірі та мало ефективно. Відтак, актуалізувалася потреба в реалізації заходів державної та регіональної політики та розробці механізмів, спрямованих на ефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу цих прикордонних територій західних регіонів України з метою забезпечення соціально-економічного розвитку, зростання ділової активності та підприємницької ініціативи, розвитку туристичного бізнесу, ділової та комунікаційної інфраструктури, збільшення зайнятості, надходжень до місцевих бюджетів і підвищення рівня якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам та проблемам розвитку туризму в Карпатському регіоні, до якого належать і прикордонні західні регіони, присвячено праці та дослідження науковців Інституту регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України (В. Кравців, П. Жук, М. Долишній). Вагомий внесок у дослідження ефективності туризму та посилення його конкурентоспроможності здійснили вітчизняні та іноземні науковці А. Азар, А. Александрова, М. Біржаков, В. Євдокименко, М. Жукова, В. Квартальнов, Т. Ткаченко, І. Школа. Формування механізмів державної туристичної політики висвітлено І. Винниченком, А. Дуровичем, В. Кафарським, В. Федорченком, В. Цибухом, В. Кифяком.

Проте недостатньо вивченими є питання активізації розвитку туризму та механізми підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу у прикордонних західних регіонах України в сучасних умовах.

Мета статті полягає у виявленні проблем та визначенні механізмів підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних західних регіонів України.

тично-рекреаційного потенціалу прикордонних західних регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивними передумовами визначення розвитку туризму та рекреації як пріоритетного напрямку економічної та інвестиційної діяльності у прикордонних територіях західних регіонів України є:

1. Прикордонні райони західних регіонів України завдяки складному рельєфу мають потужний природний потенціал для розвитку різних видів активного туризму (гірськолижний туризм, рафтинг, спелеотуризм, альпінізм, пішохідний та спортивний кваліфікаційний туризм, велотуризм, дельтапланеризм, мото- та автотуризм та ін.).

У межах прикордонних західних регіонів України розташовані шість національних парків – Шацький, Яворівський, Бескиди Сколівські, Синевирський, Ужанський, Карпатський біосферний заповідник, які дозволяють розвивати спеціалізований туризм.

Гірські прикордонні території західних регіонів України не мають альтернативи в Україні щодо розвитку гірськолижного спорту (потенціал якого відповідає вимогам кращих світових стандартів), про що свідчать змагання всеукраїнського та європейського рівнів у ВК «Буковель» (Івано-Франківська область), НСБ «Тисовець» (с. Сколе, Львівська область), ГЛСК «Красія» (Закарпатська область).

Впродовж останніх років, в тому числі за сприяння та впровадження досвіду країн ЄС, активізувався розвиток велотуризму у західних регіонах України, зокрема й у прикордонних районах, розвивається відповідна інфраструктура, розробляються та маркуються нові маршрути, їх карти, популяризується вело рух, і, відповідно, розвивається туризм у містах, через які пролягає певний маршрут. В прикордонних регіонах реалізуються проекти: «ВелоКраїна» [1] в межах Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей (ГО «Центр соціальних та ділових ініціатив» (м. Яремче) за участі партнерських організацій та підтримки ЄС); «Інтегрована система велосипедних туристичних шляхів вздовж українсько-угорського кордону», який передбачав створення транскордонної вело доріжки Вилко – Пийтерфолво (за підтримки ЄС та фінансуванням Програми прикордонного співробітництва ЄІСП «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» 2007–2013, Центр українсько-угорського регіонального розвитку, Служба автомобільних доріг у Закарпатській області, Музей ім. Ондраша Йовша (Угорщина), сільська рада с. Берегшурань (Угорщина) [2; 3]).

2. Вигідне географічне положення прикордонних територій західних регіонів України у центрі Європи та їх транспортна доступність (проходження територією прикордонних західних регіонів міжнародних транспортних коридорів, щільна мережа транспортних шляхів, у тому числі й міжнародного значення; міжнародне авіасполучення; державний кордон з п'ятьма країнами (Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою) є сприятливими факторами залучення не лише вну-

трішніх туристів, але й контингенту відпочиваючих із багатьох країн світу, в тому числі країн ЄС).

3. Безвізовий режим в'їзду (до 90 діб протягом 180 діб) в Україну для громадян країн ЄС та низки інших країн світу [3] (серед яких є країни – найбільші постачальники туристів у світі), в т. ч. для тих, що безпосередньо межують з прикордонними районами західних регіонів України (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). Для прикордонних районів західних регіонів України безвізовий режим з країнами-сусідами є, безперечно, вигідним для розвитку туризму «вихідного дня» та закупівельного туризму, що сприяє зростанню надходжень до місцевих бюджетів та покращенню добробуту населення.

4. Успішний досвід реалізації спільних транскордонних проектів у сфері туризму в рамках Програми добросусідства Польща – Білорусь – Україна, в яких задіяні прикордонні регіони Західної України. В Україні проекти реалізуються у Львівській, Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській областях.

У структурі реалізованих проектів у рамках Програми добросусідства Польща – Білорусь – Україна Interreg IIIA/Tacis СВС 2004–2006 рр. частка проектів за пріоритетом «туризм» склала 10%. На протигагу Програми 2004–2006 рр. частка проектів за напрямом розвитку туризму збільшилася до 22,2% (26 проектів), зокрема 18,8% (22 проекти) – це виключно українсько-польські проекти розвитку туризму в прикордонних регіонах України [4; 5].

5. Прикордонні райони західних регіонів України належать до найбагатших в країні територій на пам'ятки історії та культури, в тому числі включених у світову спадщину ЮНЕСКО (лише на території Львівської області зосереджено 25% всієї історико-архітектурної спадщини України – близько 4 000 пам'яток.). У західних регіонах збереглася багата духовна культура – етнічні звичаї і обряди, етнічний фольклор, народні промисли (ліжникарство, лозоплетіння, різьба по дереву, ткацтво, плетіння з соломи, традиційне вівчарство та ін.), що є важливим елементом туристичної привабливості.

6. Потужний рекреаційний потенціал прикордонних територій західних регіонів України створює можливості щодо розширення пропозиції рекреаційних послуг для українських та іноземних споживачів. В Україні фактично сформовані чотири великі туристичні регіони, умови яких дозволяють задовольняти потреби споживачів у рекреаційних послугах, – Кримський, Причорноморський, Приазовський та Карпатський (охоплює західні регіони України – Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку області). У зв'язку з анексією Криму, а також продовженням загострення політико-економічної ситуації на півдні та південному сході країни (що частково «зриває» вже два роки поспіль літній сезон) та в умовах зростаючого попиту (у т. ч. внутрішнього) на туристично-рекреаційні послуги західні регіони України, які формують Карпатський туристичний регіон, мають потужні ресурси для стрімкого нарощування пропозиції послуг щодо оздоровлення і відпочинку (без додаткового антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище). Поряд з цим західні регіони України, в т. ч. прикордонні райони, на відміну від решти туристичних регіонів України завдяки особливостям рельєфу, багатству екосистеми, рекреаційним, природним і культурним ресурсам можуть задовольняти попит споживачів на відпочинок та рекреацію цілорічно, без виражених ознак сезонності.

Хоча порівняно з іншими туристичними регіонами Карпатський регіон має відносно невелику кількість санаторно-курортних закладів, він має значний потенціал неосвоєних природних ресурсів з лікувальними властивостями для відкриття нових закладів, а також можливості введення в експлуатацію

низки непрацюючих («законсервованих») санаторно-курортних закладів. Важливим чинником розвитку туризму та використання природно-ресурсного потенціалу в прикордонних районах західних регіонів України є зростання кількості та активізація діяльності об'єктів сільського зеленого туризму.

7. Інституційно-правові передумови розвитку туризму у прикордонних районах західних регіонів України. У західних регіонах України пріоритетність розвитку туризму та рекреації визначена в регіональних програмах та стратегіях розвитку. Втім серед системних недоліків більшості програм і стратегій регіонального розвитку західних регіонів України також слід виокремити відсутність обґрунтування конкретних напрямів (механізмів та інструментів) стимулювання розвитку туризму та рекреаційної діяльності у прикордонних районах, визначення внутрішніх джерел їх фінансування.

Для прикордонних західних регіонів України туризм та рекреація традиційно залишаються серед найбільш перспективних сфер економіки, що мають для цього необхідні ресурси та сприятливі умови розвитку. Проте, незважаючи на наявні сприятливі передумови, туристично-рекреаційний та природно-ресурсний потенціал цих територій використовується не повною мірою.

Головними проблемами та чинниками незадовільної ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних районів західних регіонів України залишаються:

1. Високий рівень моральної і фізичної зношеності об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури, занедбаний стан культурних пам'яток, що становлять туристичний інтерес для потенційних туристів.

2. Незадовільна якість комунальної, транспортної, фінансової, інформаційної інфраструктур та проблеми транспортної доступності туристично-рекреаційних об'єктів прикордонних західних регіонів України.

3. Недостатня кількість економічних (податкових та фінансово-кредитних) стимулів для розвитку туризму, туристично-рекреаційного бізнесу, залучення інвестицій у туристичну галузь.

4. Відсутність комплексної державної інформаційно-маркетингової та рекламної складової розвитку туризму та залучення інвестицій прикордонних територій західних територій України.

5. Незадовільна та неефективна система статистичної звітності в туристичній галузі України, зокрема, відсутність деталізованого статистичного обліку туристичних потоків, в тому числі в прикордонних регіонах.

6. Невідповідність засобів розміщення світовим стандартам та завищені ціни на їх послуги при незадовільній якості послуг.

Основними причинами вищевказаних проблем та перешкодами ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних територій західних регіонів України є:

1. Фінансово-ресурсна обмеженість місцевих і регіональних бюджетів для фінансування заходів з підтримки і розвитку культурних пам'яток, туристичних об'єктів, модернізації комунальної та транспортної інфраструктури (у т. ч. за рахунок низького рівня використання потенціалу державно-приватного партнерства) внаслідок централізованого механізму формування державного бюджету та наступного його розподілу у обласні та місцеві бюджети.

2. Низький рівень позиціонування та усвідомлення провідного значення розвитку туристично-рекреаційної галузі регіону в системі інтересів розвитку регіонального економічного комплексу, відсутність цілеспрямованої фінансово-кредитної підтримки туристично-рекреаційної сфери регіону,

низький рівень розвитку інвестиційної інфраструктури, орієнтованої на її підтримку.

3. Труднощі бюрократичного характеру (виділення земельних ділянок під будівництво туристичних об'єктів) та відсутність дієвих механізмів державно-приватного партнерства у процесах освоєння природних, туристично-рекреаційних ресурсів прикордонних районів західних регіонів України (оренда або концесія джерел мінеральних вод, родовищ лікувальних грязей тощо).

4. Низька активність регіональних та місцевих органів влади з підтримки функціонування і розвитку суб'єктів туристичного бізнесу, популяризації їх послуг та туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних районів, ініціювання та участі у транскордонних туристично-рекреаційних проектах у межах міжнародних та європейських програм партнерства.

5. Брак доступної та зрозумілої інформації про можливість реалізації проектів розвитку туризму в межах програм фінансової допомоги ЄС для потенційних бенефіціарів, а також нерозвиненість вітчизняного інституціонального базису розвитку ТКС, зокрема, недостатній рівень самостійності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень щодо здійснення спільних з суб'єктами ТКС іноземних держав заходів.

6. Недосконалість та слабкість вітчизняного інституційного та нормативно-правового забезпечення розвитку туризму як на державному, так і на регіональному рівнях, що проявляється в першу чергу у відсутності: державної програми розвитку туризму, науково-обґрунтованого супроводу розвитку туристичної галузі, комплексної державної та, відповідно, й регіональних програм просування та інформаційного, маркетингового супроводу туризму, деталізованих комплексних статистичних досліджень обсягів, структури, спрямованості туристичних потоків, тривалості туристичних візитів, обсягів та структури витрат туристів.

Зважаючи на об'єктивні передумови розвитку туризму у прикордонних західних регіонах України, існуючи проблеми та причини їх виникнення у цій сфері пріоритетними, орієнтирами державної та регіональної політики розвитку цих територій має стати формування науково-обґрунтованої державної та регіональної політики ефективного планування та раціонального використання туристично-рекреаційного та природно-ресурсного потенціалу у регіонах, складовими якої мають стати:

- довготривале комплексне науково-обґрунтоване стратегічне програмування та фінансування розвитку туризму та рекреації, деталізований статистичний облік та дослідження туристичних процесів на загальнодержавному та регіональному рівнях (в т. ч. з виокремленням прикордонних та транскордонних аспектів формування складу, якості та структури туристичних потоків);

- рекламно-інформаційне та маркетингове забезпечення туристично-рекреаційної сфери у межах країни та за кордоном;

- економічне стимулювання розвитку туризму та рекреації у прикордонних районах західних регіонів України;

- реалізація механізмів державно-приватного партнерства та концесійних угод у сфері інфраструктурних та туристичних проектів на прикордонних територіях західних регіонів України;

- покращення кадрового забезпечення розвитку туристичної галузі та готельного господарства, оптимізація фінансового забезпечення розвитку загальної інфраструктури та інфраструктури туризму, рекреації і культури прикордонних територій Західної України;

- формування привабливого інвестиційного клімату для реалізації проектів у сфері туризму та рекреації прикордонних регіонів.

Висновки. З метою усунення перешкод та проблем неефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних західних регіонів України та створення сприятливого інституційно-організаційного середовища розвитку галузі туризму необхідно:

1. Започаткувати процес державного та регіонального довгострокового реформування та програмування розвитку туристично-рекреаційної сфери. В межах розробки державної стратегії та довгострокової програми розвитку туризму на основі проведення комплексних досліджень потенціалу, природно-рекреаційних ресурсів, туристичних об'єктів, кадрового потенціалу, туристичних потоків необхідно:

- розробити комплексну систему статистичних обстежень туристичної діяльності, туристичних потоків та туристичних ринків на державному, регіональному, транскордонному та місцевому рівнях, яка б в т. ч. обов'язково включала систему статистичних спостережень прикордонного туристичного руху, не лише західних прикордонних регіонів, але й решти прикордонних регіонів України. При розробці взяти до уваги досвід статистичних обстежень прикордонних регіонів країн-сусідів (Польщі, Словаччини, Угорщини) з метою можливості подальшого спільного використання статистичних результатів та розробок, спрямованих на активізацію розвитку туризму в прикордонних регіонах;

- передбачити реформування системи туристичної освіти, зокрема, відкрити нові напрями підготовки спеціалістів для створення ніші високоспеціалізованих фахівців у сфері туризму, рекреації, зеленого туризму, культурного туризму, туризму Карпатського регіону, із залученням до навчального процесу представників західних шкіл готельного менеджменту та формування договірної бази про співробітництво та стажування з готельними закладами іноземних країн;

- в державній програмі розвитку туризму врахувати інтереси та потенціал всіх регіонів України, в тому числі окремо визначити пріоритети розвитку туризму в прикордонних регіонах країни, зокрема у західних;

- відповідно до державної програми, розробити довготривалі регіональні стратегії та програми розвитку туризму з деталізацією пріоритетів конкретних видів, напрямів туризму залежно від місцевої спеціалізації та географічних, природо-ресурсних, інфраструктурних передумов. Для прикордонних регіонів Західної України пріоритетними визначити розвиток зеленого та транскордонного туризму, активних видів туризму (гірськолижного, велотуризму, водного туризму).

2. Для формування сучасної системи державного рекламно-інформаційного та маркетингового забезпечення туристично-рекреаційної сфери у межах країни та за кордоном активізувати діяльність щодо популяризації можливостей і потенціалу туристично-рекреаційного комплексу прикордонних районів західних регіонів України, у т. ч. шляхом залучення участі у регіональних, національних та міжнародних виставках, салонах, ярмарках, форумах представників туристичного бізнесу, готельно-ресторанного господарства, санаторно-курортних закладів, закладів культури та мистецтва, що сприятиме збільшенню обсягів потоків внутрішніх та іноземних туристів, залученню інвестиційних ресурсів для реалізації нових проектів у сфері туризму і рекреації. Для підвищення ефективності роботи щодо популяризації туристично-рекреаційного потенціалу прикордонних територій західних регіонів України необхідно:

- розробити програму та забезпечити фінансування створення уніфікованої мережі туристично-інформаційних центрів вздовж трас, на автостанціях, центральних площах населених пунктів, на територіях туристичних об'єктів;

– представникам обласних/місцевих відділів та департаментів з розвитку туризму, рекреації та культури брати участь у всеукраїнських, обласних та міжнародних виставках, ярмарках, салонах консолідованим стендом Карпатського туристичного регіону, рекламувати широкі можливості всього туристичного регіону, який об'єднує як кілька західних областей України, так і окремі туристично-рекреаційні об'єкти, кластерні угруповання з надання туристичних послуг, в т. ч. розміщені у прикордонних районах;

– відкрити туристичні представництва України за кордоном, зокрема в країнах-сусідах, що межують з Карпатським туристичним регіоном (Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії) для популяризації в'їзного туризму до України.

3. Активізувати роботу щодо розробки та реалізації регіональних і місцевих програм розвитку інвестиційної діяльності на прикордонних територіях західних регіонів України, спрямованих на заміщення державного бюджетного фінансування проєктів розвитку їх економік (у т. ч. з визначенням серед пріоритетних сфер інвестування туристично-рекреаційного комплексу) шляхом створення інвестиційних фондів, кластерів, інших об'єктів інвестиційної інфраструктури, залучення коштів іноземних інвесторів, трудових мігрантів.

4. Використовувати кошти українських трудових мігрантів з прикордонних регіонів Західної України як джерела інвестиційних надходжень для розвитку туристично-рекреаційного потенціалу. Велика частка населення прикордонних територій західних регіонів України працює у сусідніх країнах ЄС на постійній чи сезонній основі і регулярно надсилає кошти родинам в Україну. Низка досліджень дозволяє робити висновки про доцільність впровадження регіональної політики щодо залучення, гарантування, стимулювання інвестування коштів трудових мігрантів у розвиток місцевої економіки, у т. ч. розвиток туристично-рекреаційної сфери прикордонних районів західних регіонів України.

5. Впровадити механізми та засоби економічного стимулювання розвитку туризму та рекреації у прикордонних районах західних регіонів України. Зокрема, передбачити податкові, фінансово-кредитні та інші економічні стимули розвитку туризму та рекреації, скориставшись успішним зарубіжним досвідом. Так, для активізації будівництва готелів та інших закладів колективного розміщення в прикордонних регіонах доцільно: встановити тарифи на електроенергію для існуючих та новозбудованих готелів, санаторно-курортних закладів ідентичні тим, що діють для жителів сільських територій (сільської місцевості); звільнити від сплати податку на землю інвесторів, які реалізують проєкти освоєння природних ресурсів, будівництва туристичних об'єктів та розбудови інфраструктури на важкодоступних гірських територіях.

6. Ініціювати розширення практики використання механізмів державно-приватного партнерства для реалізації проєктів з модернізації туристичної та транспортної інфраструктур, освоєння природних ресурсів (джерел мінеральних вод, лікувальних грязей), реконструкції, збереження та реставрації культурних пам'яток; розробити механізм надання туристичних об'єктів та природних ресурсів у довготривалу оренду за умов капітальної реставрації, належного утримання пам'яток архітектури, відкритого доступу до них, збереження екології.

7. Ініціювати регіональними та місцевими органами влади запровадження методичних інформаційно-комунікаційних заходів, спрямованих на поширення серед місцевого населення, представників туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, потенційних інвесторів європейського та вітчизняного

досвіду створення садиб зеленого туризму, туристичних кластерів, освоєння природних (у тому числі лікувальних) ресурсів.

Література:

1. Сайт проєкту «ВелоКраїна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bikeland.com.ua>.
2. На Закарпатті відкрили першу в Україні транскордонну велодоріжку / Український інформаційний центр велотранспорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://velotransport.info/?p=1915>.
3. Три сотні кілометрів велоєвроінтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mukachevo.net/UA/News/View/73709>.
4. Правила в'їзду та перебування в Україні для громадян іноземних держав. Режим поїздок / Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/entering-ukraine/visa-requirements-for-foreigners>.
5. Усі контракти у Програмі транскордонного співробітництва Польща-Білорусь – Україна підписані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl-by-ua.eu/ua/news,123>.
6. Спільний технічний секретаріат Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна на 2007–2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl-by-ua.eu>.

Мигущенко Ю.В. Механізми підвищення ефективності використання туристичного потенціала приграничних територій західних регіонів України

Анотація. Приграничні райони західних регіонів України мають значительний туристсько-рекреаційний та природно-ресурсний потенціал. Исследование предпосылок определения развития туризма и рекреации как приоритетного направления экономической и инвестиционной деятельности в приграничных территориях западных регионов Украины выявило и препятствия эффективному использованию туристско-рекреационного потенциала. В статье обоснованы механизмы и меры, направленные на совершенствование стратегического программирования, улучшение рекламно-информационного, кадрового, финансового обеспечения развития туристско-рекреационной сферы приграничных территорий Западной Украины; предложены экономические стимулы по развитию туризма и рекреации.

Ключевые слова: туристско-рекреационный потенциал, проблемы и препятствия использования туристического потенциала, приграничные западные регионы Украины.

Mihushchenko Y.V. Efficiency improving mechanisms of tourism potential for border areas of Western Ukraine

Summary. The border areas of the western regions of Ukraine have a significant recreation and natural resource potential. Research preconditions definition of tourism and recreation as a priority direction of economic and investment activities in the border areas of the western regions of Ukraine found and obstacles to effective use of the tourism potential. The mechanisms and actions aimed at improving strategic programming, improving advertising-information, personnel, financial security of tourism and recreational areas of border areas of West Ukraine, offered economic incentives for the development of tourism and recreation.

Keywords: tourist and recreational potential, problems and obstacles to the use of tourism potential, the border regions of Western Ukraine.